

Erru sentimenduaren eta lotsaren arteko diferentziak berdinak al dira euskaraz eta gaztelaniaz?

AITZIBER PASCUAL*, SUSANA CONEJERO**
ETA ITZIAR ETXEBARRIA*

* EHU

** NUP

(Are the differences between guilt and shame the same in Basque and in Spanish?)

Abstract

The differences between shame and guilt in Basque culture were investigated. Undergraduates answered a questionnaire —105 in Spanish and 57 in Basque language— consisting of situations hypothesized as prototypical of either vergüenza or culpa (lotsa and erru sentimendua, respectively, in Basque). They were asked to say what they would feel in each situation and to answer some questions aimed to assess the criteria that differentiate these emotions. The results showed that the limits between vergüenza and culpa and between lotsa and erru sentimendua are very similar. In vergüenza and lotsa there is a sense of exposure and the person has committed 1) a minor transgression, 2) a more serious transgression, but not a «moral» one, or 3) a «moral» transgression. In culpa and erru sentimendua the person commits a transgression that 1) harms a third person, or 2) goes against his/her own sense of what «should» be. The results supported the «public vs. private», «uncontrollable vs. controllable» and «hiding vs. reparation» criteria.

Keywords: *guilt, shame, emotions, linguistic differences.*

Erru sentimenduaren eta lotsaren arteko diferentziak berdinak al dira euskaraz eta gaztelaniaz?

Bai psikologoek, baita jende arruntak ere «erru sentimendu» eta «lotsa» terminoak egoera edo gertaera berdinetan edo antzekoetan erabiltzen di-

tuzte. Horrek argi uzten du emozio hauek bata bestearengandik oso gertu aurkitzen direla. Baina gure esperientziak esaten digu emozio bat eta bestea eragiten duena, eta batez ere, bata eta bestearen bizipen subjektiboa oso ezberdina dela. Arazoa da ez dela batere erraza ezberdintasun horiek non kokatzen diren zehaztea. Izan ere, emozioak aztertzen dituzten ikertzaileen artean eztabaida handia dago honen inguruan (Etxebarria, 2002; Lewis, 2000; Tangney, 1999; Tangney eta Dearing, 2002). Gai hau azaltzea funtsezkoa da bi emozio hauen inguruko beste eztabaida batzuk argitzeko, zehazki, emozio hauek egokitze psikologikoan, eremu moralean eta pertsonarteko eremuan dituzten inplikazio positiboak azaltzeko.

Ikerketa honen helbururik garrantzitsuena erru sentimenduaren eta lotsaren arteko diferentziak argitzea, hipotesi garrantzitsuenak enpirikoki aztertuz, izan zen. Gainera, analisi hau bai euskaraz bai gaztelaniaz egitea helburu genuen, *culpa* eta *vergüenza* terminoen eremu semantikoen arteko mugak, erru sentimendu eta lotsa terminoen eremu semantikoen mugekin konparatuz, ezberdinak diren ikusteko.

Eremu honetan lan egiten duten ikertzaileen artean jarrera ezberdinak daude erru sentimenduaren eta lotsaren arteko ezberdintasunei dagokienez. Ondoren, garrantzitsuenak laburtzen ditugu:

Lehenengo ikuspuntuaren arabera, lotsa emozio *publiko*agoa da, besteen aldetik datorren gaitzespenetik sortzen da eta beste pertsona bat (erreala edo irudimenezkoa) beharrezkoa du. Erru sentimendua, aldiz, emozio *privatu*agoa da, norberaren gaitzespenetik sortzen da eta ez du kanpo behatzailerik behar (Benedict, 1946; Ghem eta Scherer, 1988; Mead, 1937). Berriki, Smith, Webster, Parrot eta Eyreren lanek jarrera tradizional honen aldeko emaitzak lortu dituzte (2002).

Bigarren ikuspuntuak bi emozio hauek akats edo transgresio ezberdinek sortarazten dituztela aditzera ematen du. Horrela, Piers eta Singerek (1971), teoria psikoanalitikoan oinarrituz, erru sentimendua zenbait *arau edo errege-la* hausten direnean, eta lotsa, aldiz, zenbait *helburu edo estandar* lortzen ez direnean azaltzen dela uste dute. Ikuspuntu honek erru sentimendua ikuspegi etiko edo moraletik ondo ez dagoen zerbait egin denean sentitzen dela defendatzen du; hau da, erru sentimendua lotsak ez duen osagai moral bat daukala (ikus Lazarus, 1991). Tangneyk (1999), nahiz eta hau bi emozio hauen arteko ezberdintasunik garrantzitsuena ez dela kontsideratu, ezberdintasun honen aldeko emaitza enpirikoak aurkeztu ditu; Tangneyren arabera, transgresio moralek bai erru sentimendua bai lotsa sortarazten dute gutxi gora behera neurri berean, baina transgresio ez moralek lotsa soilik sortarazten dute. Bestalde, Wallbott eta Schererren ikerketa baten arabera, lotsa zenbait helbururen lorpenaren porrotarekin erlazionatzen den bitartean, erru sentimendua arau edo erregelen transgresioarekin erlazionatzen da (1995).

Hirugarren ikuspuntuak, Weinerenak (1985), ondorengo defendatzen du: pertsonak nia-rekin erlazionatutako akats bat *kontrolaezina* (adibidez, lan batean trebetasun falta) dela hautematen duenean lotsa sentitzen duela; eta aldiz, akats pertsonal bat *kontrolagarria* (adibidez, esfortzu falta) dela hautematen duenean erru sentimendua sentitzen duela. Weinerrek berak (1980a, 1980b) eta Tangneyk (1993) jarrera honen aldeko datu enpirikoak aurkeztu dituzte.

Laugarren ikuspuntuaren arabera, lotsaren kasuan ekintzak (edo ekintzaren omisioak), akatsak edo defektuak pertsona lotsatuarengan *ihes egiteko*, ezkutatze edo desagertze *desira* sortarazten duen bitartean, erru sentimenduaren kasuan, errudun sentitzen den pertsonaren ekintzak (edo ekintzaren omisioak) zigorra edo errepresaliari beldurra izatea, errua ordaindu nahia, nor bere burua zigortu nahia edo *ekintza zuzentzaile edo konpontzaileraren bat egiteko desira* sortarazten du (Barrett, 1995; Fedewa, Burns eta Gomez, 2005; Hansberg, 1996). Ikuspuntu honen aldeko emaitza enpiriko ugari aurkeztu dira (Ferguson, Stegge eta Damhuis, 1991; Lindsay-Hartz, 1984; Lindsay-Hartz, de Rivera eta Mascolo, 1995; Wicker, Payne eta Morgan, 1983).

Bostgarren ikuspuntuaren arabera (batez ere Tangneyk, 1999, defendatua), lotsaren kasuan pertsonaren arretagunea *nia* (Nik gauza izugarri hori egin nuen) den bitartean, erru sentimenduaren kasuan, arretagunea *jokaera konkretua* (Nik gauza izugarri hori egin nuen) da. Ikuspuntu honen aldeko emaitza enpiriko anitz aurkeztu dira erru sentimenduaren eta lotsaren narrazioen analisisien ikerlanetan, kasu ikerketen analisi kualitatiboetan, erru sentimenduaren eta lotsaren esperientzia pertsonalen neurri kuantitatiboetan eta parte-hartzaileen pentsamendu kontrafaktikoen analisisetan (ikerketa hauen errebisio zabal baterako, ikus Tangney eta Dearing, 2002). Hau da gaur egun, eremu honetan lan egiten duten ikertzaileen artean, indar gehien duen ikuspuntua (Baumeister, Stillwell eta Heatherton, 1994; Hoffman, 1998; Tangney, 1995). Hala ere, esan beharra dago, aipatutako ikerketak, ia bere osotasunean, lagin anglosaxoiekin egin direla, eta beraz, ez dago batere argi ikuspuntu hau baliagarria izango ote den beste kulturetan, esaterako, euskal kulturaren.

Gure ikerketan hipotesi hau izan genuen: erru sentimendu eta lotsa terminoen erabileraren artean eta gaztelaniazko terminoen (*culpa* eta *vergüenza*) erabileraren artean ez zen ezberdintasunik egongo. Euskarazko lotsa terminoak eta gaztelaniazko *vergüenza* terminoak ondorengo egoerek eragindako esperientzia emozionalak barne hartuko zituen: 1) pertsonak esposizio-sentimendua dauka, hau da, kanpotik epaitua sentitzen da, eta akats nimiño bat egin du; 2) pertsonak esposizio-sentimendua dauka eta akats larriagoa, baina ez morala, hau da, ikuspuntu moraletik ez kondenagarria, egin du; eta 3) pertsonak esposizio-sentimendua dauka eta akats larria eta morala egin du. Hala ere, azken egoera mota honek eragindako esperientzia emozionalak bai euskaraz

bai gaztelaniaz *lotsa/vergüenza* terminoak barne hartuko bazituen ere, haietan, jende gehienak, «erru sentimendua eta lotsa» sentituko lituzkeela adieraziko lukeela pentsatu genuen, transgresioak kutsu morala duenean erru sentimenduaz hitz egiteko dagoen joera dela eta. Bestalde, euskarazko erru sentimendu terminoak eta gaztelaniazko *culpa* terminoak barne hartuko zituen esperientzia emozionalak ondorengo ezaugarriak dituzten egoerek eragindakoak dira: 1) pertsonak egiten duen akatsak hirugarren persona bati kalte bat dakarkio edo 2) akats hori bere ustez izan «beharko» lukeenaren kontra doa.

Erru sentimenduaren eta lotsaren arteko diferentziei dagokienez, hipotesi hau izan genuen: euskaraz eta gaztelaniaz baliagarriak izango ziren dimentsio bereizleak berberak izango ziren. Zehazki, aurretik aipatutako dimentsioen artean, ondorengoak:

- 1) «Publikoa/pribatua»: lotsa egoeretan, besteek pertsonaren jokaeraz egiten duten epaiketak eragina izango luke; erru sentimendu egoeretan, aldiz, ez.
- 2) «Moralaz/ez moralaz»: erru sentimendu egoeretan, sentimendu hori eragindako ekintza «ikuspuntu etiko edo moraletik desegokia» dela adieraziko zuten; lotsa eragindako ekintza, aldiz, «jokaera ez desiragarria» dela. Hala ere, lotsa eragindako egoera batean ere, pertsonak larria eta morala den akatsa egiten duen egoeran, ekintza «ikuspuntu etiko edo moraletik desegokia» dela adieraziko zuten.
- 3) «Kontrolagarria/kontrolaezina»: erru sentimendu egoeretan, erreakzio emozional hori eragindako ekintza «kontrolagarria» dela adieraziko zuten; lotsa eragindako ekintza, aldiz, «ez kontrolagarria».
- 4) «Ihes egitea/konponketa»: lotsa egoeretan pertsona gehienek ihes egiteko, ezkutatzeko desira azalduko zuten bitartean, erru sentimendu egoeretan, ez. Bestalde, erru sentimendu egoeretan, lotsa egoeretan baino era nabariagoan, konpontzeko edota hobeto sentitzeko zerbait egingo luketela erantzun zuten. Lotsa mota batek, pertsonak larria eta morala den akatsa egiten duen egoerari dagokiona, zentzu honetan, erru sentimenduaren joerarekin antzekotasun handiagoa azalduko luke, beste lotsa motekin baino gehiago.

Azkenik, hipotesi hau ere izan genuen: nia/jokaera dimentsioa ez zen ez euskaraz, ez gaztelaniaz baliagarria izango.

Metodoa

Parte-hartzaileak

Ikerketan Euskal Herriko Unibertsitateko 162 ikaslek (105 gaztelaniazko adarrekoak eta 57 euskarazko adarrekoak) parte hartu zuten. Bai euskaraz,

bai gaztelaniaz, erantzun zuten ikasleen adina 18 eta 21 urte bitartekoa zen. Euskarazko adarrekoen kasuan, % 79-a emakumezkoak ziren eta % 21-a gizonezkoak. Gaztelaniazko adarrekoen kasuan, aldiz, % 72-a emakumezkoak ziren eta % 28-a gizonezkoak.

Materiala

Bost istorioz osatutako galdesorta bat egin zen ex profeso, bai euskaraz, bai gaztelaniaz. Emozioen eremuan, eta zehazki, erru sentimenduaren eta lotsaren eremuan, adituak ziren 3 ikertzailek diseinatu zituzten istorioak. Lehenengo hipotesian azaldutako moduan, prototipikoak kontsideratzen ziren lotsaren 3 egoera eta erru sentimenduaren 2 egoera azaltzen ziren. Lotsazko 3 egoerak ondorengoak ziren: 1) lotsa nimiñoa (pertsonek esposizio-sentimendua dauka eta akats nimiño bat egin du); 2) lotsa normala (pertsonek esposizio-sentimendua dauka eta akats larri bat egin du); eta 3) lotsa morala (pertsonek esposizio-sentimendua dauka eta akats moral bat egin du). Erru sentimenduzko 2 egoerak ondorengoak ziren: 1) pertsona barneko erru sentimendua (pertsonek egiten duen akatsa izan «beharko» lukeenaren kontra doa); eta 2) pertsonarte-ko erru sentimendua (pertsonek egiten duen akatsak hirugarren pertsona bati kalte bat dakarkio). Istorio bakoitza azaldu bezain laster, parte-hartzaileei istorioaren protagonistaren lekuan jartzeko eskatzen zitzairen eta kasu bakoitzean zer sentituko luketen adierazteko. Euskaraz eskaintzen ziren aukerak ondorengoak ziren: «Erru sentimendua soilik», «Lotsa soilik», «Erru sentimendua eta lotsa», «Beste emozio bat, zein?» eta «Ezer ez»; eta gaztelaniaz: «Sólo culpa», «Sólo vergüenza», «Culpa y vergüenza», «Otra emoción, ¿cuál?» eta «Nada». Ondoren, beste zenbait galdera planteatzen ziren; hauetako galdera bakoitzak erru sentimenduaren eta lotsaren arteko dimentsio bereizle bana ebaluatzea zuen helburu. Egoera bakoitzean egiten ziren galderak eta erantzun aukerak beti berdinak ziren: 1) «Zure ustez, besteek zure jokaeraz egin dezaketen epai-aketak badauka eraginik sentitzen duzun emozio honetan?», bi erantzun aukerekin, (*bai / ez*). 2) «Zure jokaera ikuspuntu etiko edo moraletik desegokia dela uste duzu, ala jokaera ez desiragarria dela?», bi erantzun aukerekin (*ikuspuntu etiko edo moraletik desegokia da / jokaera ez desiragarria da*). 3) «Ihes egiteko edo ezkutatzeko gogoia izango zenukeela uste al duzu («tierra trágame» sentsazioa)?», bi erantzun aukerekin: (*bai / ez*). 4) «Konpontzeko edota hobeto sentitzeko zerbait egingo zenukeela uste al duzu?», bi erantzun aukerekin (*bai / ez*). 5) «Hori sentitzean, zertan jarriko zenuke zure arreta: zure izateko moduan edo zure jokaeran?», bi erantzun aukerekin (*nire izateko moduan («hau NIK egin dut») / nire jokaeran («nik HAU egin dut»*). 6) «Zure emozioa eragin duen hori beste momentu batean kontrolpean mantendu ahal izango zenukeen gauza bat da ala ez?», bi erantzun aukerekin (*kontrolatu ahal izango nuke / ezin izango nuke kontrolatu*). Eranskinean bost istorioak azaltzen dira.

Prozedura

Galdesortaren aplikazioan, istorioen ordenak erantzunetan eragina izan ez zezan, galdesorta bakoitzeko istorio guztiak nahastu ziren, bai euskaraz, bai gaztelaniaz.

Parte-hartu zuten ikasleei galdesorta klase orduetan pasa zitzairen. Galde-sorta betetzeko 50 minutu izan zuten.

Emaitzak

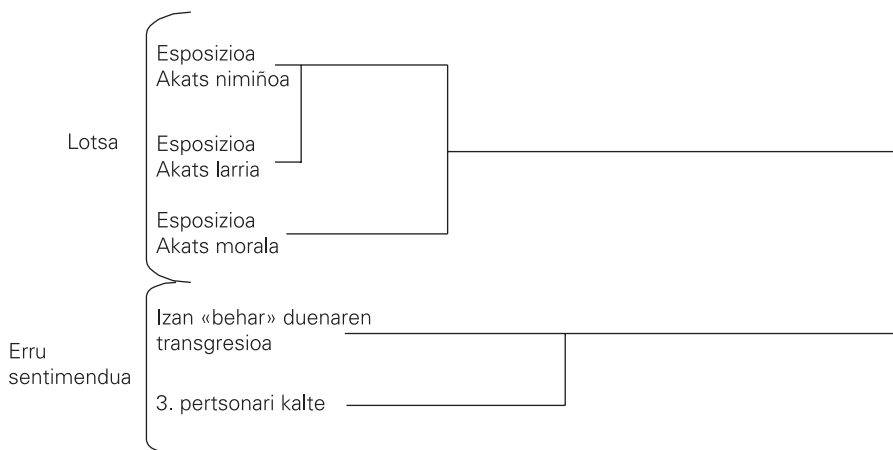
Lehenengo hipotesia betetzen zen ala ez ikusteko, galdesortari euskaraz erantzun ziotenekin alde batetik, eta gaztelaniaz erantzun ziotenekin bestetik, bi analisi mota egin ziren: 1) maiztasun analisiak, istorio bakoitzak sortarazten zituen emozioak zeintzuk ziren jakiteko, eta 2) konglomeratu hierarkikoen analisiak, istorioak emozio motaren arabera nola taldekatzen ziren ikusteko.

Konglomeratu hierarkikoen analisisiek gure datuen egitura azaldu zuten; datuen arabera, parte-hartzaileek lotsa terminoa euskaraz eta *vergüenza* terminoa gaztelaniaz erabiltzeko joera zuten 1) esposizio-sentimendua zegoenean eta akatsa nimiñoa zenean, 2) esposizio-sentimendua zegoenean eta akatsa larriagoa, baina ez morala, zenean, eta 3) esposizio-sentimendua zegoenean eta akatsa larria eta morala zenean. Eta erru sentimendu (*culpa* gaztelaniaz) terminoa erabiltzeko joera zuten istorioaren protagonistak ondorengo ezaugarriak zituen akatsa egiten zuenean: 1) hirugarren pertsona bati kalte bat dakarkio edo 2) haien ustez izan «beharko» lukeenaren kontra zihoan.

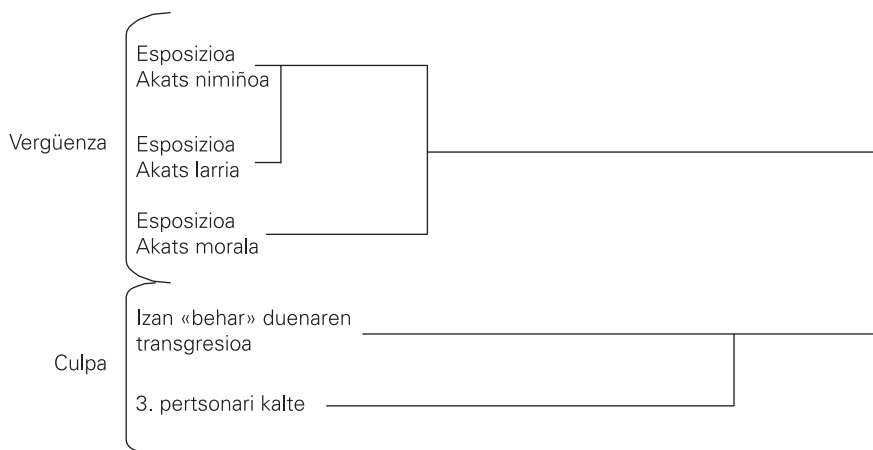
Konglomeratu hierarkikoen analisisen bitartez lortutako dendogramek argi azaldu zuten bost istorioen taldekatzea «lotsa» eta «erru sentimendua» izendatu ditugun multzoetan (ikus 1 eta 2 Irudiak).

Ikus daitekeen moduan, egitura antzekoa da bi hizkuntzetan; gainera, aurreratu genuen bezala, lotsa eragiten duen 3. egoera (pertsonak esposizio-sentimendua dauka eta akats larria eta morala egin du) beste bi lotsa egoerekin taldekatzeko joera dauka. Hala ere, aurreratu genuen moduan ere, maiztasun analisiak 3. egoera horretan jende gehienak (% 84,2-k euskaraz eta % 88,6-k gaztelaniaz) «erru sentimendua eta lotsa» sentituko lituzkeela adierazi zuten.

Bi emozioen arteko ezberdintasunei dagokienez, berriz ere konglomeratu hierarkikoen analisiak egin ziren, oraingo honetan istorioak dimentsio bereizle bakoitzaren arabera nola taldekatzen ziren ikusteko. Emaitzek, aurreratu genuen bezala, erru sentimenduaren eta lotsaren aldagai bereizleak euskaraz eta gaztelaniaz berberak zirela adierazi zuten. Ondoren azaltzen

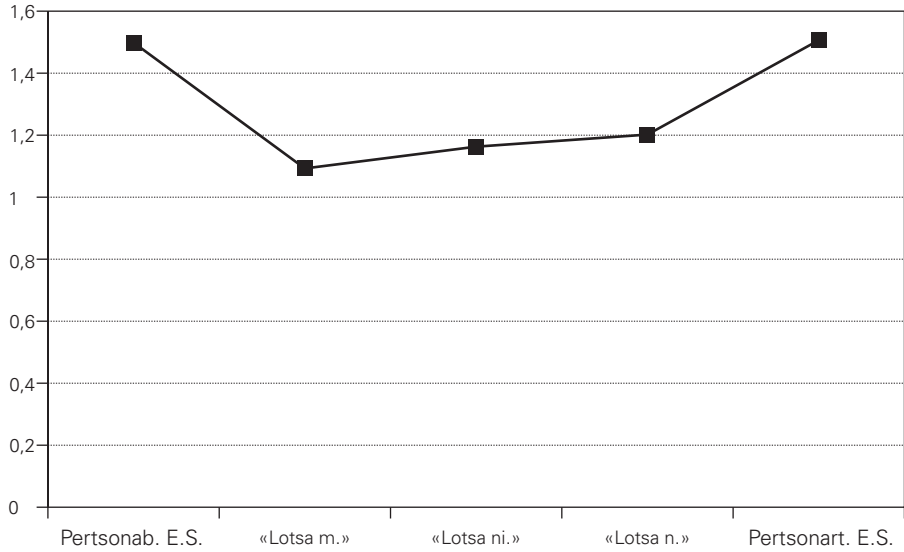

1.irudia.
Istorioren taldekatzea euskaraz

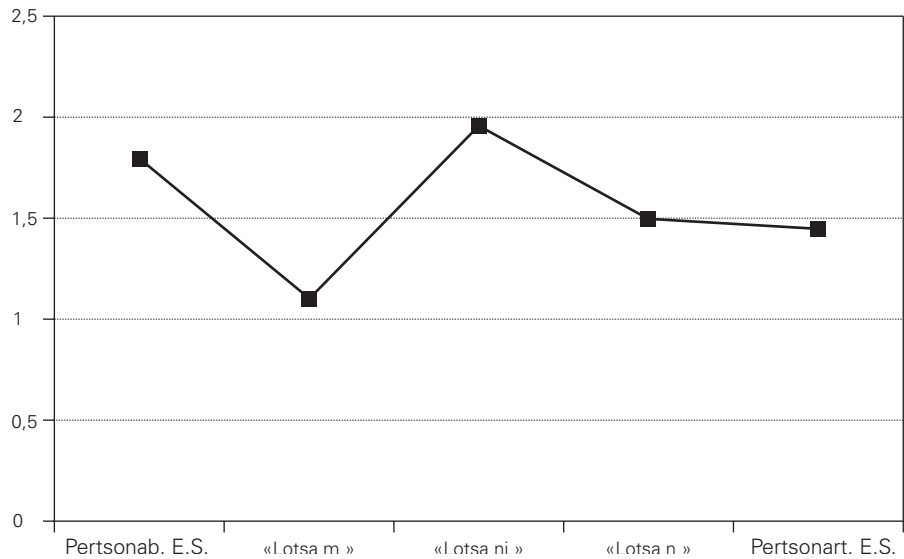

2.irudia.
Istorioren taldekatza gaztelaniaz

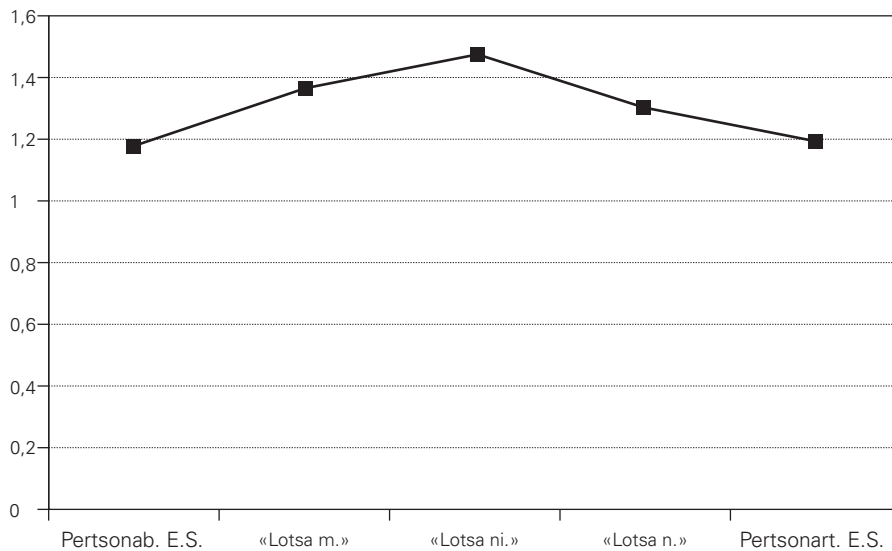
ditugun irudiak lortzeko neurri errepikatuen eredu lineal orokor bat aplikatu zen; bertan istorioek aldagai bakoitzean duten joera azaltzen da. 3-7 Irudietan emaitzak azaltzen dira (enpirikoki frogatu ziren hipotesiei dagozkienak soilik).

3. irudia.
Publikoa/pribatua (1 = publikoa, 2 = pribatua)

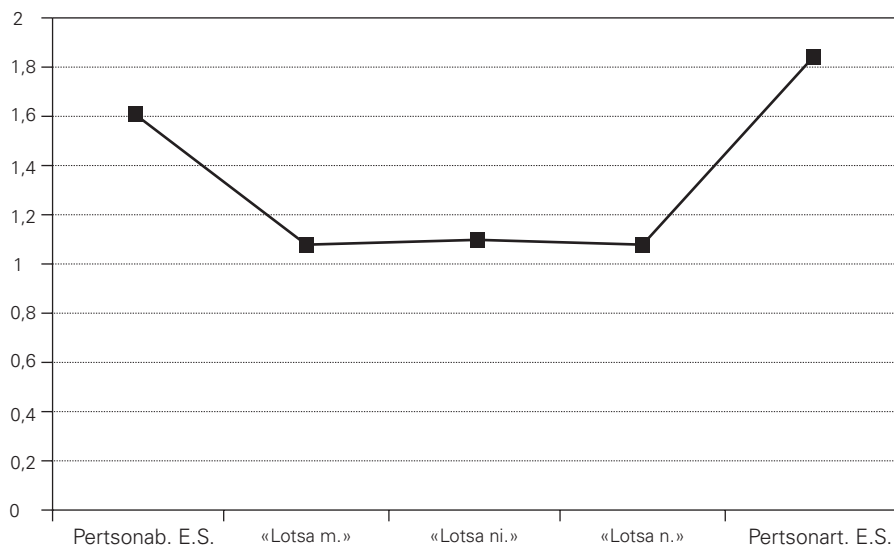

4. irudia.
Morala/ez morala (1 = morala, 2 = ez morala)

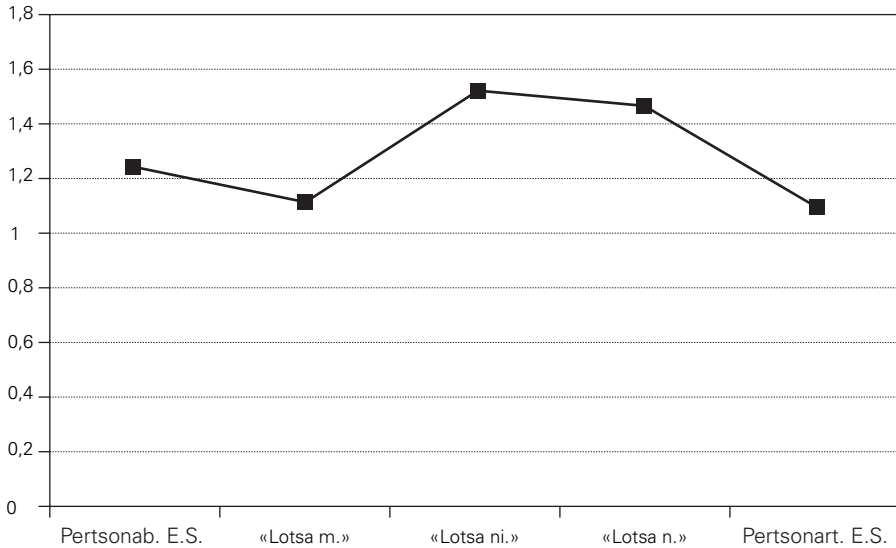
5. irudia.

Kontrolagarria /ez kontrolagarria (1 = kontrolagarria, 2 = ez kontrolagarria)

6. irudia.

Ihes egitea/ez (1 = ihes egitea, 2 = ihez ez egitea)

7. irudia.

Konponketa/ez konponketa (1 = konponketa, 2 = ez konponketa)

Emaitzek ondorengo aldagaiei dagozkien hipotesiak baieztatu zituzten: 1) publikoa/pribatua bereizketa; lotsaren kasuan, besteek pertsonaren jokae-raz egin dezaketen epaiketak eragina dauka; erru sentimenduaren kasuan, ber-riuz, ez. 2) kontrolagarria/kontrolaezina bereizketa; erru sentimenduaren ka-suan, emozio hori sortzen zuen ekintza kontrola zezaketela uste zuten; baina ekintzak sortzen zuena lotsa zenean, ez zuten uste ekintza hori kontrola zeka-tenik. 3) ihes egitea/konponketa bereizketa; lotsaren kasuan ihes egiteko edo ezkutatzeko desira azaltzen zuten bitartean, erru sentimenduaren kasuan, egoera konpontzeko edo hobeto sentitzeko gogoia azaltzen zuten.

Morala/ez morala aldagaiari dagokionez, datuek ondorengo hipotesia soilik baieztatu zuten: lotsa egoera batean (pertsonak akats larria eta morala egiten duen egoeran) ekintza «etikoki/moralki desegokia» zela adierazi zu-ten. Erru sentimendu bi egoeretatik, beste pertsona bat kaltetua izan zen egoeran soilik kontsideratu zuten ekintza era honetan. Bestalde, aurreratu genuen moduan ere, ez ziren nia/jokaera aldagaiaren aldeko emaitzak lortu.

Eztabaida

Ikerketaren emaitzek argi uzten dute euskaraz lotsaren eta erru sentimen- duaren arteko mugak eta gatzelaniaz *vergienza* eta *culpa*-ren arteko mugak an-

tzekoak direla. Bi kasuetan, gure hipotesian azaltzen zen bezala, lotsa (*vergüenza*) terminoak gutxienez hiru motatako edukiak barne hartzen ditu: 1) «lotsa nimiñoa» deitzen duguna (esposizio-sentimendua eta akats nimiñoa), 2) ohi-koena den lotsa mota, «lotsa normala» deitzen duguna (esposizio-sentimendua eta akats larriagoa, baina ez morala), eta 3) «lotsa morala» deitzen duguna (esposizio-sentimendua eta akats larria eta morala). Erru sentimendua (*culpa*), ordea, gutxienez bi eduki barne hartzen ditu: 1) «pertsonarteko erru sentimendua» (hirugarren persona bat kaltetua izan da) eta 2) «persona barneko erru sentimendua» (akatsa bere ustez izan «beharko» lukeenaren kontra doa).

Erru sentimenduaren eta lotsaren arteko ezberdintasunei dagokienez, emaitzek emozio bat eta bestearen artean bereizketa egiteko orduan, bai euskaraz, bai gaztelaniaz, ondorengo dimentsioen baliotasuna azaldu zuten: publikoa/pribatua bereizketa, tradizionalki gai honetan defendatua izan dena eta, nahiz eta azken bolada honetan eztabaida ugari sortu dituen, gutxienez mundu anglosaxoian, azkenaldian testuinguru horretan egin diren ikerketetan bereizketa honen aldeko emaitzak lortu dira (Smith et al., 2002); akatsaren izaera kontrolagarri/kontrolaezin-ari dagokion bereizketa, Weinerrek (1985) defendatua eta zenbait ikerketetan baieztapena aurkitu duena (Tangney, 1993; Weiner, 1980a, 1980b); eta ihes egiteko/konpontzeko joerari dagokion bereizketa, hau ere zenbait egilek defendatua (Barrett, 1995; Fedewa et al., 2005; Hansberg, 1996) eta aurreko ikerketetan baieztapen enpirikoa aurkitu duena (Ferguson et al., 1991; Lindsay-Hartz, 1984; Lindsay-Hartz et al., 1995; Wicker et al., 1983). Emaitzek, ordea, ez dute akatsaren kutsu morala/ez morala-ri dagokion bereizketa egiaztatzen, bere garaian Piers eta Singerek (1971) defendatu zutena, eta gaur egun arte baieztapen enpiriko gutxi aurkitu duena (Wallbott eta Scherer, 1995). Hipotesian azaldu genuen bezala, emaitzek ez dute arreta nian/jokaeran bereizketa egiaztatzen, bereizketa honek lagin anglosaxoiekin egindako ikerketetan baieztapen nabaria aurkitu duen arren (ikus arestian aipatutako Tangney eta Dearingen 2002. urteko errebisioa).

Beste ikerketa batzuk egitea beharrezkoa da gure testuinguru kulturalen dimentsio hau baliagarria ez dela ondorioztatu ahal izateko. Dena dela, emaitza hauek, gutxienez, argi uzten dute testuinguru anglosaxoietik (ikerketa gehienak bertan egiten direlarik) beste testuinguruetara orokortzeko zuhurtasun handia izan behar dugula. Zenbait ikerketek, eta zehazki, euskarazko lexiko emozionalari buruzko batek (Alonso-Arbiol et al., 2006) argi uzten dute kategoria emozionalak oso ezberdinak izan daitezkeela kultura bate-tik bestera. Beste hitzetan, *guilt* eta *shame*-en (erru sentimendua eta lotsa hurrunez hurren, ingelesez) arteko mugek beste kulturetan egokitasun bera izateko arrazoirik ez dago.

Beraz, eta orokorki, lortutako emaitzek azaltzen dutenaren arabera, erru sentimendua, lotsaren aurrean, pertsonak bere jokaeraren aurrean egiten

duen epaiketa negatiboarengandik eragindua dago; epaiketa horretan ekintzaren kontrolagarritasunaren pertzepzioa dago eta, beraz, seguraski, ekintza horrekiko ardua pertzepzioa ere bai. Gainera, errudun sentitzen den pertsona, nahiz eta batzuetan ihes egin dezakeen gogorra hautematen duen zigorra ekiditeko, normalean ez du egiten, eta horren orde, egoera konpontzeko ekintzaren bat martxan jartzen du. Tangneyk (1999) *guilt*-i buruz esan zuenarekin ados bakarrik egon gaitezke, hau da, erru sentimendua lotsa baino emozio baliagarriagoa da bai eremu moralean bai pertsonarteko eremuan.

Dena dela, gure emaitzek azaltzen dutenaren arabera, badago esperientzia emozional bat, «lotsa morala», lotsa (*vergüenza* gaztelaniaz) terminoak barne hartzen duen arren, eta lotsaren ezaugarri argiak azaltzen dituen arren (besteen epaiketen eragin handiagoa, ekintzaren pertzepzio ez hain kontrolagarria, ihes egiteko joera handiagoa), erru sentimenduarekin ezaugarri batzuk komun dituen: zehazki, konponketarako joera, baina baita eragiten duen ekintza pertsonarentzat etikoki/moralki desegokia izatea ere, «pertsonarteko erru sentimenduan», ohikoena den erru sentimendu motan (Baumeister et al., 1994; Etxebarria, Isasi eta Pérez, 2002), gertatzen den bezala. Honek guztiak lotsa mota hau eremu moralean eta pertsonarteko eremuan oso garrantzitsua den emozioa dela argi uzten du.

Beste egile anglosaxoi batzuek ere lotsa mota honi buruz hitz egin dute (Smith et al., 2002); lotsa mota honen izate hutsak argi azaltzen du zergaitik morala/ez morala dimentsioa baliagarria ez den erru sentimenduaren eta lotsaren esperientziak bereizteko.

Badakigu ikerketa honek muga metodologikoak dituela. Garrantzitsuena, dudarik gabe, istorio kopuru txikia da. Erru sentimendua eta lotsa sortarazten dituzten egoera gehiago aurkeztea pentsatu genuen hasieran; baina, egin ez bagenuen, galdesorta luzeegia ez geratzearen izan zen. Hau hurrengo ikerketetan kontuan hartu behar izango dugun gauza da.

Dena dela, muga hauek alde batera utzita, ikerketa honek gure testuinguru kultural eta linguistikoan ia existitzen ez diren datu enpirikoak eskaintzen dizkigula uste dugu.

Erreferentziak

- ALONSO-ARBIOL, Itziar; SHAVER, Phillip R.; FRALEY, R. Chris; ORONOZ, Beatriz; UNZURRUNZAGA, Erne & URIZAR, Ruben (2006), «Structure of the Basque emotion lexicon». *Cognition and Emotion* 20 (6): 836-65.
- BARRETT, Karen Caplovitz (1995), «A Functionalist approach to shame and guilt». In J. P. Tangney & K. W. Fischer (arg.) *Self-conscious emotions: Shame, guilt, embarrassment, and pride*, New York: Guilford, 25-63 or.

- BAUMEISTER, Roy F.; STILLWELL, Arlene M. & HEATHERTON, Todd F. (1994), «Guilt: An interpersonal approach». *Psychological Bulletin* 115 (2): 243-67.
- BENEDICT, Ruth (1946), *The chrysanthemum and the sword*. Boston: Houghton Mifflin.
- ETXEBARRIA, Itziar (2002), «Emociones sociales I (culpa, vergüenza y orgullo)». In F. Palmero, E. G. Fernández-Abascal, F. Martínez & M. Chóliz (arg.) *Psicología de la Motivación y la Emoción*, Madrid: McGraw-Hill, 373-393 or.
- ETXEBARRIA, Itziar; ISASI, Xabier & PÉREZ, Judith (2002), «The interpersonal nature of guilt-producing events. Age and gender differences». *Psicothema* 14 (4): 783-87.
- FEDEWA, Brandy A.; BURNS, Lawrence R. & GOMEZ, Alex A. (2005), «Positive and negative perfectionism and the shame/guilt distinction: Adaptive and maladaptive characteristics». *Personality and Individual Differences* 38: 1609-1619.
- FERGUSON, Tamara J.; STEGGE, Hedy & DAMHUIS, Ilse (1991), «Children's understanding of guilt and shame». *Child Development* 62: 827-39.
- GEHM, Theodore L. & SCHERER, Klaus R. (1988), «Relating situation evaluation to emotion differentiation: Nonmetric analysis of cross-cultural questionnaire data». In K. R. Scherer (arg.) *Facets of emotion: Recent research*, Hillsdale, NJ: Erlbaum, 61-77 or.
- HANSBERG, Olga Elizabeth (1996), «De las emociones morales». *Revista de Filosofía* 9 (16): 151-70.
- HOFFMAN, Martin L. (1998), «Varieties of empathy-based guilt». In J. Bybee (arg.) *Guilt and children*, San Diego, CA: Academic Press, 91-112 or.
- LAZARUS, Richard S. (1991), *Emotion and adaptation*. Londres: Oxford University Press.
- LEWIS, Michael (2000), «Self-conscious emotions: Embarrassment, pride, shame, and guilt». In M. Lewis & J. M. Haviland-Jones (arg.) *Handbook of emotions*, New York: The Guilford Press, 623-636 or.
- LINDSAY-HARTZ, Janice (1984), «Contrasting experiences of shame and guilt». *American Behavioral Scientist* 27: 689-704.
- LINDSAY-HARTZ, Janice; DE RIVERA, Joseph & MASCOLO, Michael (1995), «Differentiating shame and guilt and their effects on motivation». In J. P. Tangney & K. W. Fischer (arg.) *Self-conscious emotions: Shame, guilt, embarrassment, and pride*, New York: Guilford, 274-300 or.
- MEAD, Margaret (1937), *Cooperation and Competition among primitive peoples*. New York: McGraw-Hill.
- PIERS, Gerhart & SINGER, Milton (1971), *Shame and guilt: A psychoanalytic and cultural study*. New York: Norton.
- SMITH, Richard H.; WEBSTER, J. Matthew; PARROTT, W. Gerrod & EYRE, Heidi L. (2002), «The role of public exposure in moral and nonmoral shame and guilt». *Journal of Personality and Social Psychology* 83 (1): 138-59.
- TANGNEY, June Price (1993), «Shame and guilt». In C. G. Costello (arg.) *Symptoms of depression*, New York: Wiley, 161-180 or.
- TANGNEY, June Price (1995), «Recent advances in the empirical study of shame and guilt». *American Behavioral Scientist* 38 (8): 1132-1145.
- TANGNEY, June Price (1999), «The self-conscious emotions: Shame, guilt, embarrassment, and pride». In T. Dalgleish & M. Power (arg.) *Handbook of cognition and emotion*, West Sussex, UK: Wiley, 541-568 or.
- TANGNEY, June Price & DEARING, Ronda L. (2002), *Shame and Guilt*. New York: Guilford Publications, Inc.

- WALLBOTT, Harald G. & SCHERER, Klaus R. (1995), «Cultural determinants in experiencing shame and guilt». In J. P. Tangney & K. W. Fischer (arg.) *Self-conscious emotions: Shame, guilt, embarrassment, and pride*, New York: Guilford Press, 465-487 or.
- WEINER, Bernard (1980a), «A cognitive (attribution)-emotion-action model of motivated behavior: An analysis of judgments of help-giving». *Journal of Personality and Social Psychology* 39: 186-200.
- WEINER, Bernard (1980b), «May I borrow your class notes? An attributional analysis of judgments of help giving in an achievement-related context». *Journal of Educational Psychology* 72: 676-681.
- WEINER, Bernard (1985), «An attributional theory of achievement motivation and emotion». *Psychological Review* 92: 548-573.
- WICKER, Frank W.; PAYNE, Glen C. & MORGAN, Randall D. (1983), «Participant descriptions of shame and guilt». *Motivation and Emotion* 7: 25-39.

Eranskina

- 1) *Izan «behar» duenaren transgresioa (Pertsona barmeko erru sentimendua)*. Azterketak iristear daude eta nahikoa lan ez egiteagatik irakasgai gehienak oraindik ikasi gabe dituzula konturatzen zara. Lauhilabetea gainditzea ia ezinezkoa dela ikusten duzu.
- 2) *Esposizio-sentimendua eta akats larria eta morala («Lotsa morala»)*. Beste pertsona batzuekin bizi zara. Denak kanpoan zeudenean, zu ere etxetik atera zara eta atea irekita utzi duzu. Ezezagun batzuk lapurreta egiten saiatu dira. Guztiek zu izan zarela uste dute eta zure burua defendatzeko etxetik azkena atera dena zure pisukide bat izan dela esaten duzu. Oso despistatua denez, pisukide horrek ezin du kontrakoa ziurtatu. Kasualitatez, bizilagun batek elkarriketa entzun du eta goizean zure pisukidearekin igogailuan jeitsi dela eta honek etxean zu bakarrik geratzen zinela komentatu diola esaten du. Beraz, argi geratzen da zu izan zarela etxetik ateratzen azkena eta, beraz, atea gaizki itxi duena. Garbi duzu denek gezurra esan duzula badakitela eta, okerrago oraindik, bere burua defendatu ezin zuen pisukideari errua botatzen saiatu zarela.
- 3) *Esposizio-sentimendua eta akats nimiñoa («Lotsa nimiñoa»)*. Kurtsoa hasi berria da, bi klase besterik ez dituzu izan, eta hirugarren egunean hamar minutu berandu iristen zara. Sartzerakoan, denak zuri begira daudela konturatzen zara. Zure lekura lehenbailehen iristen saiatzen zara baina motxila batekin estropeze egiten duzu eta lurrera erortzen zara.
- 4) *Esposizio-sentimendua eta akats larria («Lotsa normala»)*. Lan baten aurkezpena egiten ari zara baina ez duzu ezer ere ulertzen aurreko urteko ikasle bati lana kopiatu diozulako. Irakasleak zure aurkezpena eten egiten du gai konkretu bat hobeto azaltzeko esanez. Momentu horretan argi geratzen da ez daukazula ideiarik gai horri buruz.
- 5) *Hirugarren pertsona bati kalte (Pertsonarteko erru sentimendua)*. Egun nahiko txarra izan duzu eta ez duzu inoren bitartez lasaitzea lortu. Etxera iristen zara eta, pentsatu gabe, zure anaiarekin oso gogor jokatzeko duzu. Era horretan egun osoan zehar gertatu zaizuna ordaintzen duzu. Berak ez du ezer esaten, baina beranduago zure hitzek min handia egin diotela konturatzen zara.